

In hun 'Toekomstperspectief Rijn-Maasmonding', schetsen het Wereld Natuur Fonds en ARK Natuurontwikkeling een gedurfd beeld van de toekomstige delta. "De natuur moet robuuster worden én de veiligheid en leefbaarheid moeten verbeterd."

Een topografische reis door de tijd kan zo verhelderend zijn. Wie op de interactieve site Topotijdreis vrijelijk schuift met het tijdbalkje op de monding van de Maas, ziet tot heel vroeg in de twintigste eeuw nog een dynamisch landschap. Landinwaarts slingert de rivier langs polders en schorren naar het 'stadje' Rotterdam. Van dammen of dijken is nog nauwelijks sprake, dus het getij moet in die dagen tot diep in Holland zijn doorgedrongen. In 1907 is een eerste grote verandering zichtbaar. Vanaf dan sluit de Nieuwe Waterweg de rivier tussen Noordzee en haven op tussen strakke dijken, waarna het water stukje bij beetje verder in bedwang wordt gebracht. Schorren maken plaats voor kades en industrieterreinen. Natuur wordt

vervangen door een Eerste en later nog een Tweede Maasvlakte, vol containerterminals en op- en overslagterreinen.

Toekomstperspectief

"Dat is onmiskenbaar de vaart der volkeren wat je daar ziet", beaamt ecooloog Bas Roels, coördinator bij het Team Nederland van het Wereld Natuur Fonds. Wanneer hij de plannen van WNF en ARK Natuurontwikkeling ontvouwt voor het Toekomstperspectief Rijn-Maasmonding, klinkt dat als niets minder dan een tijdreis: 'terug naar de toekomst'. "Het heeft niet veel zin om je af te zetten tegen economische ontwikkelingen", erkent Roels, "maar de groei van de toekomst zal veel groener moeten

zijn, al was het maar omdat het klimaat verandert en de zeespiegel stijgt. Voor dit stuk van Nederland betekent dat dat we een deel van de dynamiek weer terug moeten brengen in de monding van Rijn en Maas." ▶

Klimaatadaptatie natuurlijke oplossingen in de Rijn-Maasmonding

De kern van het toekomstperspectief van ARK en WNF draait om het terugbrengen van de natuurlijke dynamiek in de monding van Maas en Rijn. Door het terug laten keren van getij kan ook de bijbehorende natuur terugkeren. Met een systeem van dubbele dijken in plaats van enkele harde waterkeringen, mag het getij ook weer slib aanvoeren. Daardoor kan het land meegroeien met de zeespiegelstijging. Op die manier wordt de delta volgens de bedenkers van het plan 'natuurlijker, veiliger en leefbaarder.' Op alle drie die onderwerpen ligt er een opgave, benadrukken de initiatiefnemers. Door de verwachte zeespiegelstijging staat niet alleen de veiligheid van het laaggelegen Nederland in de schijnwerpers. Ook de getijdenatuur staat meer en meer onder druk wanneer de zeespiegel stijgt.

Rewilding Rijn en Maas

TEKST
Rob Buiter

ILLUSTRATIES
Aerovista luchtfotografie,
Janny Bosman en Adrie
Oosterwijk

Door de aanleg van de Tweede Maasvlakte verdween veel natuur.

Volgens Niels Brevé moet de Haringvlietdam veel vaker op een kier staan.

Dubbele dijken

Een belangrijke gedachte achter het toekomstperspectief is dat het steeds duurder wordt om de dijken op hoogte te houden voor de verwachte zeespiegelstijging in het westen, maar zeker ook voor de verhoogde piekafvoeren van regenwater uit het oosten. “Die strategie is op de lange termijn niet houdbaar”, denkt Roels. “Een oplossing op basis van natuurlijke versterking van de waterkering is goedkoper en duurzamer dan het almaar verhogen en verstevigen van dijken.”

In plaats van hoger, breder en ‘onnatuurlijker’, zijn de dijken uit het toekomstperspectief daarom lager, maar wel dubbel uitgevoerd. “In een systeem met dubbele dijken kan het getij achter de eerste dijk komen en wordt het land tussen de dijken op een natuurlijke manier opgevuld met sediment”, stelt Roels. Het systeem dat hij beschrijft is nu onder andere al te zien in het natuurgebied Verdrongen land van Saefthinghe. Nadat de Westerschelde daar ooit door de zeewering was gebroken, is dat verder maar zo gelaten. Sindsdien is het achterliggende natuurgebied centimeter voor centimeter door Moeder Natuur opgehoogd, terwijl de omliggende polders continu werden drooggemalen en daardoor centimeter voor centimeter zijn ingeklonken. “Zo’n systeem met dubbele dijken is dus niet alleen goedkoper en veiliger, je krijgt er een natuurlijker landschap voor terug”, aldus Roels. De impact van zo’n nieuw landschap met oorspronkelijke dynamiek is niet te onderschatten, stelt Roels. “De veiligheid wordt gewaarborgd maar er ontstaat wel weer ruimte

voor natuur en recreatie. Dat heeft aantoonbaar positieve gevolgen voor het vestigingsklimaat en ook voor de natuurbeleving én gezondheid van de inwoners. Met initiatieven in andere delen van Nederland, is al aangetoond dat de kosten voor gezondheidszorg meetbaar worden gedrukt wanneer mensen meer natuur in hun omgeving krijgen. Met het aantal inwoners in de regio rond de Rijn-Maas-monding en het Haringvliet kan dat om tientallen miljoenen per jaar gaan”, stelt Roels.

Trekvissen

De tijdreis van ARK en WNF is geen luchtfietsrij, benadrukt ook de projectleider bij ARK, Esther Blom. “Wat ons voor ogen staat is al op kleine schaal te zien bij het Eiland van Brienenoord. Daar is midden in Rotterdam een prachtig stukje natuur gecreëerd. In de trektijd kan je daar grote groepen trekvogels vinden, midden in de stad! Op eenzelfde

manier zouden we nog veel meer getijddeparken kunnen maken.” Ook trekvissen zijn gebaat bij een meer natuurlijke riviermonding, benadrukt Blom. “We zijn al enkele jaren bezig om de steur terug te krijgen in ons riviersysteem. Om dat project te laten slagen moet niet alleen de dynamiek terugkeren in het Haringvliet door het verder openen van de sluizen, maar moeten keiharde oevers ook worden vervangen door meer natuurlijke systemen.” Blom realiseert zich dat zij het met een pleidooi voor alleen vogels of trekvissen niet zal redden in de hoek van Nederland die wordt geregeerd door een wereldhaven. “Maar je moet dit plan ook zeker niet zien als ‘alleen maar’ een natuurvisie. Het is een visie voor de leefbaarheid in bredere zin. De veiligheid moet gewaarborgd zijn, maar daarbij kan je wel degelijk ook de natuur én de gezondheid van de mensen een boost geven.”

Een iconische trekvis als de Atlantische steur is afhankelijk van vrij toegankelijke riviermondingen.

Sluizen vaker open

“Een interessante ontwikkeling en hoognodig ook!” Dat is de kernachtige samenvatting van Niels Brevé, trekvissonderzoeker bij Sportvisserij Nederland, over de toekomstvisie die ARK en WNF. “In het belang van trekvisson als steur, zalm, elft of houting en ook voor de rest van de getijdenatuur in de Delta, zullen we bijvoorbeeld de sluizen bij het Haringvliet nog verder en vaker open moeten zetten. Dat is niet meer dan logisch. Maar er zitten natuurlijk ook wel de nodige vraagstukken in dit verhaal”, waarschuwt Brevé. “Als ik lees dat er weer natuurlijke aanslibbing van vooroevers moet komen om de waterveiligheid te vergroten, dan hoor ik de schippers al klagen. Een piepklein verschil in de waterstand van een centimeter of vijf kan voor sommige schepen al een probleem vormen. Kijk bijvoorbeeld eens naar de satellietkaarten voor de Haringvlietdam. Door de veranderende zeestromen rond de Maasvlaktes I en II en door het sluiten van het Haringvliet, is daar nu op veel plaatsen zand en slib opgehoopt. Rijkswaterstaat moet daar permanent baggeren om de vaargeul open te houden. Als je op meer plekken een natuurlijke aanslibbing van zand en sediment wilt toelaten, dan zul je een goed gesprek met de scheepvaart moeten hebben”, voorspelt Brevé.

Ook de zoetwatervoorziening is een aandachtspunt in de toekomstvisie van ARK en WNF, denkt Brevé. “Het verder openzetten van de sluizen in het Haringvliet, uit het Kierbesluit, stokt nu steeds op de afspraken met het waterschap over de innamepunten van zoetwater. Het zout mag niet te ver het binnenland indringen om de inname van water voor de akkers en drinkwater niet in gevaar te brengen. Ook daar botst de roep om meer dynamiek en een natuurlijker systeem dus wel degelijk met de economische belangen.”

Toch ziet Brevé wel degelijk de werkbare oplossingen die worden geschetst in de plannen van WNF en ARK. Het verplaatsen van de zoetwaterinlaten meer landinwaarts en de scheepvaart die zich nog

veel meer gaat concentreren in de Maasvlaktes I en II, maken het terugbrengen van het getijde wel degelijk mogelijk. “Dit vraagt om een goede afweging tussen kosten en baten, waarin het plan dan ook voorziet”, aldus Brevé.

Politiek debat

Roels erkent dat de realisatie van de toekomstvisie het nodige vraagt. “De zoetwatervoorziening moet aangepast worden en langs de oevers zal landbouwgrond omgevormd moeten worden. Wij leggen nu dit perspectief op tafel ter discussie. Want is het misschien denkbaar dat een deel van de zoetwaterinnamepunten en landbouwgronden niet

politieke debat. “En dan moet het veel meer worden dan een debat over landbouw ‘versus’ natuur, want dat is uiteindelijk een valse tegenstelling, het gaat primair om veiligheid en leefbaarheid.

Vóór 2026 zal de overheid nieuwe keuzes moeten maken over de waterveiligheid. In die zogenoemde deltabeslissing worden belangrijke, richtinggevendende keuzes gemaakt. Dan moeten we dus heel serieus kijken naar de kansen die hier liggen voor veiligheid, mensen én natuur.”

Consortium

Ondertussen hebben ARK en WNF een consortium opgetuigd, waar ook

Natuurontwikkeling combineren met een van de grootste havens ter wereld vormt een enorme uitdaging.

sowieso in de problemen zouden komen door verzilting? Daarop anticiperen met bijvoorbeeld een andere bestemming zoals andere teelten of recreatie, is misschien wel een kans. We zien deze toekomstvisie dan ook als discussiestuk waar meedenken gewenst is. We willen graag ook een dialoog, niet alleen met de boeren die zich spontaan wel roeren, maar vooral ook met de zwijgende meerderheid die dit aangaat voor hun gezondheid en leefomgeving.”

Roels hoopt dat deze toekomstvisie ook een plek gaat krijgen in het

onderzoeksinstituten als Deltares en Wageningen University & Research in deelnemen. “Met dat consortium willen we aanspraak maken op geld uit het Groeifonds, dat in 2021 is ingesteld”, zegt Blom. “Er is een flink bedrag aangevraagd om het gehele land bestendig te maken tegen klimaatverandering, in samenwerking met de natuur. Na het succes van het Eiland van Brienoord, kunnen daar vergelijkbare projecten als het Park Feijenoord en het Wantij bij Dordrecht, van worden gefinancierd. Dit is echt een kans voor veiligheid, mensen én natuur”, aldus Blom. ■